

Starptautisko standartu izmantošana kultūras mantojuma institūciju ikdienā: prakse, problemātika, perspektīva

Konference «Terminoloģija un standartizācija: saskarpunkti informācijas un dokumentācijas jomā»

Aija Uzula
LNB Standartizācijas eksperte,
LZA TK ID TAK priekšsēdētāja

06.10.2023.

PRAKSE

- likumi un reglamentējošie dokumenti;
- ISO, CEN, IFLA organizāciju ietekme;
- LVS un «Informācija un dokumentācija» standartizācijas tehniskās komitejas darbība;
- LVS apstiprināto standartu pieejamība un izmantošana;

Likumi un reglamentējošie dokumenti

“Standartizācija ir darbību kopums, kuru mērķis ir noteikt vispārīgus un daudzkārt piemērojamus principus esošo vai perspektīvo uzdevumu risināšanai un tādējādi radīt nosacījumus optimālai sakārtotībai noteiktā jomā” ([Latvijas Standartizācijas likuma](#) 2. pants).

Latvijas Nacionālā bibliotēka uzkrāj, apkopo un analizē profesionālo informāciju par bibliotēku nozari, realizē bibliotekāro procesu standartizācijas iniciatīvu, piedalās bibliotekārās darbības pamatvirzienu īstenošanā valstī, sniedz konsultatīvo palīdzību publiskajām bibliotēkām, kā arī bibliotēkām, kurām nav savu metodisko centru Latvijas Nacionālā bibliotēka veic zinātniskās pētniecības darbu bibliotēkzinātnē, bibliogrāfijā un grāmatzinātnē. ([LR likuma «Par Latvijas Nacionālo bibliotēku»](#) 7. pants)

Standarts – uz konsensa pamata izstrādāts un atzītu institūciju apstiprināts dokuments, kas ietver vispārējus un daudzkārtēji piemērojamus noteikumus, norādījumus vai raksturojumus dažāda veida darbībām vai to rezultātiem un ir vērsts uz optimālas sakārtotības pakāpi noteiktā jomā. Standartiem jābūt pamatotiem, apvienojot zinātnes un ražošanas pieredzi, un optimāli jāveicina kāda kopīga labuma gūšana. (Avots: <https://www.em.gov.lv/lv/standartizacija-0>)

BIBLIOTĒKU NOZARES STRATĒGIJA 2023 – 2027 : standartizācijas aspekti (1)

Uzdevumos:

- nostiprināt Latvijas Nacionālo bibliotēku kā nozares attīstības virzītājas, **kvalitātes standartu** un mūsdienu tehnoloģiju sasniegumu ieviešanas nozarē lomā (1.4);

Rīcības plānā:

- 1. rīcības virziens. Bibliotēku darbības normatīvā un praktiskā nodrošinājuma pilnveide: Veikt priekšdarbus informācijas sistēmas uzlabojumu uzsākšanai: 35 katalogu izveides seku likvidēšana jeb unikālo datu atlase atbilstoši starptautisko, t.sk. semantiskā tīmekļa **datu standartu** kvalitātes prasībām, lai atbalstītu integrāciju ar citām kultūras mantojuma institūcijām, t.sk. starptautiski;
- 2. rīcības virziens. Ilgtspējīgas krājuma un datu pārvaldības attīstīšana: Izstrādāt un ieviest praksē vienotu kultūras mantojuma **datu terminoloģiju** un aprobēt vienkārši integrējamus **starptautiskos standartus**;

BIBLIOTĒKU NOZARES STRATĒGIJA 2023 – 2027 : standartizācijas aspekti (2)

- 3. rīcības virziens. Pētniecības sekmēšana bibliotēkzinātnē un informācijas zinātnē nozares attīstībai: Izstrādāt standarta “LVS ISO 11620 : 2019. Informācija un dokumentācija. Bibliotēku snieguma rādītāji” un standarta “LVS ISO 16439:2022 Informācija un dokumentācija. Metodes un procedūras bibliotēku ietekmes novērtēšanai” izmantošanas metodiku, organizēt atbalsta pasākumus to aprobācijai;
- 3. rīcības virziens. Pētniecības sekmēšana bibliotēkzinātnē un informācijas zinātnē nozares attīstībai: Iedzīvināt standarta “LVS ISO 16439:2022 Informācija un dokumentācija. Metodes un procedūras bibliotēku ietekmes novērtēšanai” principus bibliotēku darbā;
- 7. rīcības virziens. Pakalpojumu attīstība pētniecības un zinātnes atbalstam: Koordinēt nozares un starpnozaru terminoloģijas izstrādi un nozares starptautisko standartu aprobāciju.

LVS darbība

- Latvijas standartu izdevējs un izplatītājs ir Latvijas Nacionālā standartizācijas institūcija SIA «Latvijas standarts» (LVS);
- LVS ir LR Ekonomikas ministrijas pakļautībā;
- LVS ārējās struktūrvienības – standartizācijas tehniskās komitejas (STK);
- arī «Informācija un dokumentācija» (LVS/STK/22 jeb LVS ID STK);

Funkcijas:

- organizē Latvijas nacionālo standartu izstrādāšanu, pārskatīšanu un atcelšanu standartizācijas tehniskajās komitejās vai darba grupās;
- reģistrē kā Latvijas nacionālos standartus Eiropas standartizācijas organizāciju publicētos standartus un ieinteresēto pušu pieprasītos starptautiskos standartus;
- pārstāv Latviju Eiropas un starptautiskajās standartizācijas organizācijās;

LVS darbības stratēģija 2024-2028

1. standartu izstrādes un pārņemšanas ietvara nodrošināšana;
2. informēta un standartizācijā iesaistīta sabiedrība;
3. efektīva standartizācijas procesu pārvaldība un ilgtspēja;

LVS ID STK veicamās darbības

1. nozares standartu adaptācijas process ar titullapas metodi, lai nozarei būtu pieejami standarti LVS (nacionālajā) statusā;
! ievērojami samazina standartu iegādes cenu
2. tulkojuma nodrošināšana atsevišķiem nozares standartiem;
3. aktīva iesaiste ISO 46. Tehniskās komitejas «Informācija un dokumentācija» darbā;

LVS darbības stratēģija 2024-2028

Informācijas pieejamības aspekti:

- skaidrot standartizācijas un standartu izplatīšanas principus un izmantošanas priekšrocības, popularizēt standartu lasītavu abonēšanu;
- attīstīt sadarbību ar nozaru asociācijām, kopīgi izstrādājot standartu pielietošanas vadlīnijas dažādās jomās;
- veicināt izpratnes par standartizāciju iekļaušanu profesiju standartos un atbilstošajās studiju programmās;
- atjaunot sadarbību ar Valsts administrācijas skolu: organizēt apmācību kursus par dažādām standartizācijas tēmām;
- vairāk popularizēt ieguvumus no standartu lietošanas (pretstatā dominējošajam standartu lietošanas izmaksu aspektam).

Pakalpojumu attīstības aspekts:

- turpināt standartu tulkošanu un terminoloģijas apkopošanu, paredzot apmaksātu nozares eksperta iesaisti tulkojuma izskatīšanā, jo pēc standartiem latviešu valodā ir liels pieprasījums.

LVS ID STK darbība

- ir atbildīga par standartizāciju informācijas un dokumentācijas jomā;
- ņem vērā Eiropas un starptautisko standartizācijas organizāciju (CEN, CENELEC, ISO, IEC) darbu, kas ietilpst STK darbības sfērā, un citu LVS/STK darbu saistītajās sfērās;
- īsteno Latvijas nacionālo standartu un nacionālo pielikumu izstrādi;
- nodrošina Latvijas nacionālo standartu pārskatīšanu ne retāk kā reizi 5 gados, veicot tajos nepieciešamās izmaiņas vai atceļot, ja tie ir pretrunā Eiropas standartiem vai netiks aktualizēti saskaņā ar situāciju nozarē;
- izstrādā nacionālo viedokli par spoguļkomiteju Eiropas un starptautisko standartu projektiem, kas ir aptaujas un balsošanas stadijā;
- saskaņo terminoloģiju STK darbības sfēras standartos;
- sadarbojas ar nozares ministriju izstrādājamo, reģistrējamo un piemērojamo nacionālo standartu sarakstu izveidē.

Standartu pieejamība

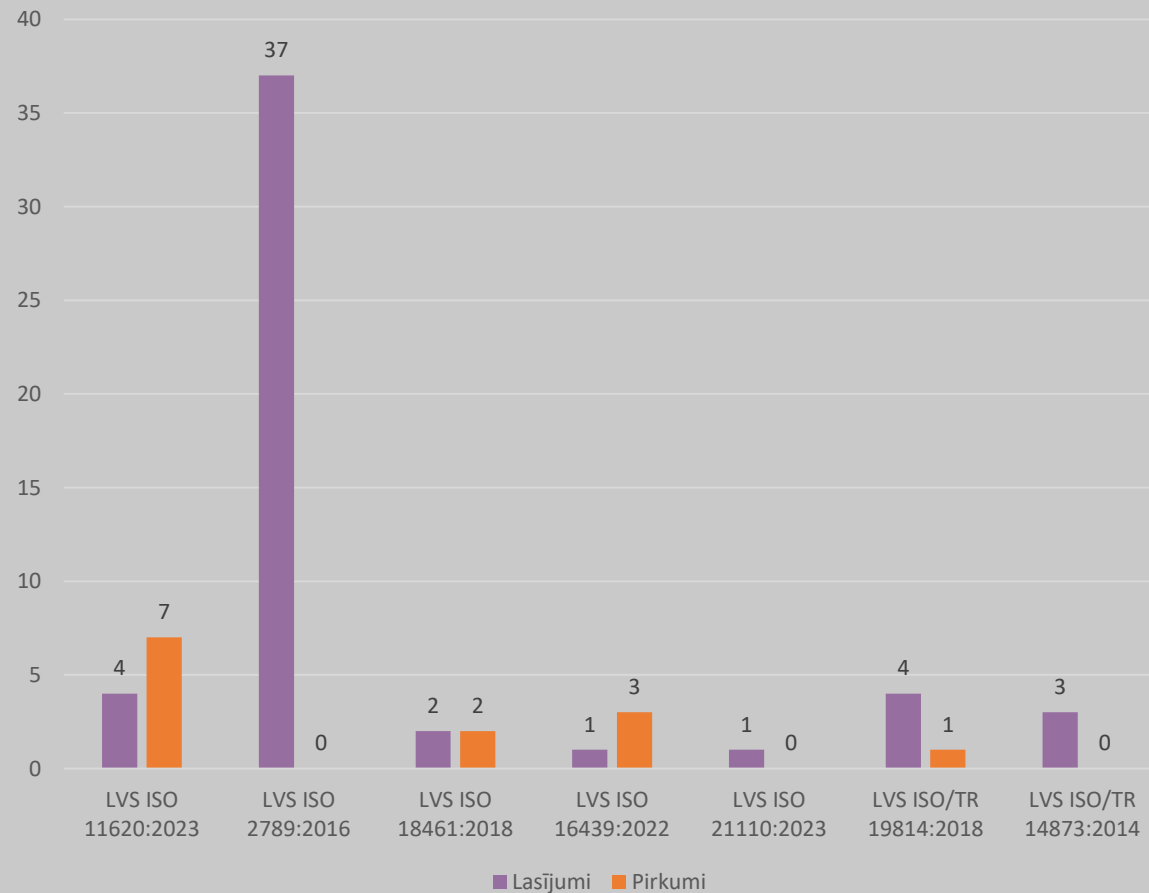
LVS adaptētie standarti

- maksas pakalpojums;
- pieejami: Latvijas Nacionālās standartizācijas institūcijas [“Latvijas standarts” Standartu lasītavā](#), **reģistrējoties**; LNB Uzziņu un informācijas centra Jāņa Pāvila II lasītavā un Humanitāro un sociālo zinātņu lasītavā, **jautājot bibliotekāram piekļuves datus**;

IFLA standarti

- bezmaksas jebkurā vietā;
- aktuālā informācija: Latvijas Bibliotēku portālā sadaļā «Nozares vadlīnijas, metodiskie un konsultatīvie izdevumi» un IFLA vietnē sadaļā «Current standarts»;

LVS ID STK apstiprināto standartu izmantošana*

- *attēlota standartu izlase;
- liecina par standartu pieejamības paplašināšanas un lietojuma iedzīvināšanas plāna nepieciešamību;
- dominē bibliotēkām aktuālie standarti;

Latvijas standarta statusā reģistrētie dokumenti 2023. gadā (1)

- Tulkojumi
  - ISO 11799: 2015 Informācija un dokumentācija. Dokumentu glabāšanas prasības arhīvu un bibliotēku materiāliem;
  - ISO 21110:2019 Informācija un dokumentācija. Gatavība un reaģēšana ārkārtas situācijās;
- Adaptēti ar titullapas metodi
  - ISO 2789:2022 Informācija un dokumentācija. Starptautiskā bibliotēku statistika;
  - ISO 690:2021 Informācija un dokumentācija. Vadlīnijas bibliogrāfiskām norādēm un atsaucēm informāciju resursos;
  - ISO 13008:2022 Informācija un dokumentācija. Digitālo ierakstu konvertēšanas un migrēšanas process;
- Adaptēti ar titullapas metodi
  - ISO 10957:2021 Informācija un dokumentācija. Starptautiskais nošizdevuma standartnumurs (ISMN);
  - ISO 15511:2019 Informācija un dokumentācija. Starptautiskais bibliotēku un radniecīgo organizāciju standartidentifikators;
  - ISO 26324:2022 Informācija un dokumentācija. Digitālā objekta identifikatora (DOI) sistēma;

Latvijas standarta statusā reģistrētie dokumenti 2023. gadā (2)

- Adaptēti ar titullapas metodi
  - ISO 15511:2019 Informācija un dokumentācija. Starptautiskais bibliotēku un radniecīgo organizāciju standartidentifikators (ISIL);
  - ISO 13008:2022 Informācija un dokumentācija. Digitālo ierakstu konvertēšanas un migrēšanas process;
- Adaptēti ar titullapas metodi
  - LVS ISO 5127:2023 Informācija un dokumentācija. Pamatvirzieni un vārdnīca;
  - LVS ISO 11620:2023 Informācija un dokumentācija. Bibliotēku snieguma rādītāji;
- Procesā
  - ISO 16245:2023 Informācija un dokumentācija. Celulozi saturošu materiālu kastes, mapes un citi ietvari papīra un pergamenta dokumentu glabāšanai;
  - LVS ISO 11798:2023 Informācija un dokumentācija. Uz papīra rakstītā, drukātā un kopētā materiāla ilgmūžība un ilgizturība – Prasības un testēšanas metodes;

PROBLEMĀTIKA

- izglītošanā;
- pieejamībā;
- sabiedrības iesaistē un standartu iedzīvināšanā;

PERSPEKTĪVA

- problēmjasutājumu aktīva risināšana LVS standartu plašākai pieejamībai un izmantošanai;
- kultūras mantojuma institūciju sadarbības iedzīvināšanas politika (datu apmaiņa, vienotība attīstībā un kvalitātes nodrošināšanā);
- LVS ID STK lomas aktivizēšana;

ISO TC/46 standarti izstrādes procesā

- ISO 21127 Informācija un dokumentācija. Atsauces ontoloģija kultūras mantojuma informācijas apmaiņai;
- ISO/AWI 16687 Ietekmes novērtējums muzejiem;
- ISO/AWI 999 Informācija un dokumentācija. Vadlīnijas indeksu saturam, organizācijai un noformējumam;
- ISO/AWI 5963 Dokumentācija.

Dokumentu pārbaudes, to subjektu noteikšanas un indeksēšanas terminu izvēles metodes;

- ISO/DIS 24138 Starptautiskais satura standartkods;
- ISO/AWI 25964-1 Informācija un dokumentācija. Tēzauri un sadarbspēja ar citām vārdnīcām –
1. daļa: Informācijas izgūšanas tēzauri;
- ISO/DIS 27729 Informācija un dokumentācija. Starptautiskais vārdu/nosaukumu standartidentifikators (ISNI);

ISO TC/46 standarti izstrādes procesā

- ISO/DIS 9706 Informācija un dokumentācija. Dokumentu papīrs. Ilgmūžības prasības;
- ISO/DIS 11108 Informācija un dokumentācija - Arhīva papīrs - Ilgmūžības un ilgizturības prasības;
- ISO/DIS 11799 Informācija un dokumentācija. Dokumentu glabāšanas prasības arhīvu un bibliotēku materiāliem;
- ISO/CD TS 7538 Izvietojums;
- ISO/CD TR 8344
Problēmjaudājumi un apsvērumi par arhivēto dokumentu pārvaldību strukturētā datu vidē;
- ISO/DIS 18128 Informācija un dokumentācija. Ierakstu procesu un sistēmu riska novērtēšana;
- ISO/WD TR 24332 Blokķēdes un Sadalītās virsgrāmatas tehnoloģijas attiecības ar autoritatīviem ierakstiem, ierakstu sistēmām un ierakstu pārvaldību;
- ISO 30302:2022/CD Amd 1 Informācija un dokumentācija. Ierakstu sistēmu pārvaldība. Ieviešanas vadlīnijas. 1. pielikums;

Nobeigums

- LVS ID STK - vadošā loma nozares standartizācijā; aktuāla loma kultūras mantojuma institūciju speciālistu izglītošanā un informēšanā;
- Kultūras mantojuma institūciju speciālistu nepieciešamība sekot aktualitātēm Latvijas Bibliotēku portāla sadaļās «Standartizācija» un «Terminoloģija» un informēt par standartu un terminu svarīgo lomu ikdienā un nozares attīstībā;
- Kultūras mantojuma institūciju speciālistu un nozares politikas veidotāju ciešās sadarbības nepieciešamība standartizācijas procesu aktualizēšanā;

Noderīgi:

[Par standartizāciju – Latvijas Bibliotēku portāls](#)

[LVS reģistrētie aktuālie nozares standarti](#)

[Nozares vadlīnijas, metodiskie un konsultatīvie izdevumi](#)

[LVS e-kursu platforma](#) (neierobežotai bezmaksas piekļuvei mācību materiāliem par standartiem un standartizāciju)

[E-kurss par standartu izstrādi un līdzdalību tajā](#)

[Ready Or Not, Here Comes AI - ISO Annual Meeting 2023 on Vimeo](#)

Paldies par uzmanību!

Konsultācijām par nozares standartiem:

standarti@lnb.lv